

**АРХІВНИЙ ФОНД АКАДЕМІКА І. М. ФЕДОРЧЕНКА ЯК ДЖЕРЕЛО
УЧАСТІ ВЧЕНОГО У ІІІ МІЖНАРОДНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ З
ПОРОШКОВОЇ МЕТАЛУРГІЇ У США (1970)**

Коломієць М. С.

*Інституту архівознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
Голосіївський пр.-т, 3, Київ, Україна, 03039
e-mail: marinakolomecc@gmail.com*

В Інституті архівознавства НБУВ проводиться робота із залучення до наукового обігу документів архівного фонду НАН України і популяризації наукової спадщини видатних українських учених. Серед інших міститься особовий архівний фонд академіка НАН України І. М. Федорченка (1909–1997), до якого увійшов комплекс документів ученого за 1951–1975 рр.

Висвітленню внеску академіка НАН України І. М. Федорченка у розвиток світової науки присвячено низку наукових праць О. Г. Косторнова, В. М. Палія, І. М. Францевича та ін. [7–10]. Однак у розвідках науковців не відображено участь видатного ученого-металознавця у ІІІ Міжнародній конференції з порошкової металургії, що відбулася у США у 1970 р.

Федорченко Іван Михайлович (1909–1997) – відомий учений у галузі металознавства, академік НАН України за спеціальністю «порошкова металургія» (1961). Починаючи з 1952 р., науковець обіймав посаду завідувача відділу Інституту проблем матеріалознавства АН УРСР [1, арк. 27, 96].

І. М. Федорченко був одним із основоположників вітчизняної порошкової металургії та металургії волокон і волокнистих матеріалів. Учений керував створенням металокерамічних спеціальних сплавів і матеріалів – антифрикційних, фрикційних, фільтрових. Дослідив основні закономірності процесу спекання металевих порошків і створення матеріалів із заданими властивостями для екстремальних умов експлуатації, технологій їх одержання і виготовлення виробів для ядерної енергетики, електроніки, авіаракетобудування і транспортного машинобудування.

Серед документів особового фонду І. М. Федорченка відклалися джерела, що описують його участь у ІІІ Міжнародній конференції з порошкової металургії (1970). У розвідці ставимо за мету дослідити видовий склад і ступінь інформативності документів за участі вченого у цій конференції.

Вперше до наукового обігу впроваджено масив маловідомих документальних джерел особового фонду І. М. Федорченка, які відображають його міжнародні комунікації у царині порошкової металургії.

28 липня 1965 р. головуєчий II Міжнародної конференції з порошкової металургії К. Ролл запросив українського вченого на майбутній науковий захід, котрий мав відбутися у 1970 р. [2, арк. 3–5].

Встановленню більш плідної комунікації між українськими і американськими металознавцями посприяла III Міжнародна конференція з порошкової металургії, що відбулася 12–16 липня у 1970 р. у Нью-Йорку (США). В особовому фонді представлено: листи, запрошення, доповіді, нотатки, програми заходів, телеграми, звіт і авіаквиток. Чільне місце належить звіту, який хронологічно зафіксував події протягом 11–17 липня 1970 р. [3, арк. 81, 93–109].

Питання попередньої організації конференції представлено у листуванні Івана Михайловича з членами комітету з міжнародних зв'язків – професорами Політехнічного інституту Ренселера Ф. Ленеллом і Нью-Йоркського університету Х. Хаузнером [3, арк. 6–16, 29].

На науковому форумі були присутні 120 учасників із 30 країн, які презентували понад 90 доповідей. До нагальних питань, що повинні були розглядатися на III Міжнародній конференції з порошкової металургії, належали: 1. Основи спечення; 2. Властивості виробів порошкової металургії; 3. Пористі матеріали; 4. Підготовка металевого порошку і його характеристики; 5. Дисперсійно-зміцнені сплави; 6. Різновиди порошкової металургії; 7. Вогнетривкі матеріали і вироби зі спеціальних матеріалів тощо [3, арк. 37–41, 81, 94].

14 липня учений був співголовою Ф. Райнза на секційному засіданні, присвяченому основам спечення, а також виголосив доповідь «Про механізм активованого спечення металічних порошків». Серед інших, прозвучали доповіді Т. Акаші «Роль оксиду кальцію та діоксиду кремнію у спеченні фериту цинку марганцю» (Японія), Х. Екснера «Електронна структура вогнетривких карбідів та її відношення до зволоження» (ФРН) та ін. [3, арк. 29, 38–39, 53].

15 липня І. М. Федорченко виявив зацікавленість доповідями Х. Чі Чао «Характеристика порошків металів за допомогою сканувального електронного мікроскопу» і Г. Гетзеля «Електричне активоване спечення сплавів під тиском» (США). У звіті учений зазначив, що для ілюстрації частинок і порівняння змін властивостей порошкових матеріалів його зарубіжні колеги широко використовують скануючу мікроскопію, а під час спечення – двоокис торію в якості основного зміцнювача [3, арк. 24, 41–43 зв.].

Досить насиченою була екскурсійна програма конференції, під час якої І. М. Федорченко відвідав низку наукових і промислових об'єктів упродовж 18–23 липня. Він відмітив високий рівень термічних та електрохімічних процесів у виробництві продукції порошкової металургії на підприємстві «Burgess-Norton Manufacturing Company» у Чикаго та «Powederit metal production» у Колдвотер [3, арк. 53–54].

Описуючи свої враження від екскурсії до лабораторії прикладних досліджень відділу металургії організації «Armour Research Foundation» у Чикаго, І. М. Федорченко відзначив особливості виробництва ізопресів на заводі «Autoclave engineering» у Еріо [3, арк. 54].

Із документів особового фонду також відомо, що вчений набув високого авторитету як фахівець і відповідно 25 грудня 1972 р. отримав від Х. Хаузнера пропозицію щодо членства в Американському інституті порошкової металургії [5, арк. 1–2].

Варто зазначити, що завдяки сприянню І. М. Федорченка, став можливим приїзд канадської делегації на чолі зі співробітником уряду Канади Н. Світухою, котра перебувала в Інституті проблем матеріалознавства АН УРСР взимку 1973 р. У своєму листі від 15 січня 1973 р. канадський урядовець зазначив, що робота в Інституті поставлена добре і висловив подяку вченому за гостинність [6, арк. 1].

З'ясовано, що документи особового фонду суттєво доповнюють картину міжнародної діяльності академіка І. М. Федорченка, і конкретизують внесок у розвиток світової науки.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

1. Архів Президії НАН України. Ф. 1. Оп. 631. Спр. 56. 167 Арк.
2. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 80. 11 Арк.
3. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 60. 109 Арк.
4. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 23. 175 Арк.
5. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 74. 5 Арк.
6. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 75. 97 Арк.
7. Иван Михайлович Федорченко / Указ. лит. сост. Май В. К., Сотниченко С. В.; Редкол.: Сытник К. М. (пред.) и др.; Вступ. ст. Францевича И. Н., Радомысельского И. Д.; Киев: Наук. думка, 1984. 103 с.
8. Косторнов А. Г. Иван Михайлович Федорченко (К 100-летию со дня рождения) // Порошковая металлургия. 2009. № 9–10. С. 1–8.
9. Національна академія наук України – 100: головні тенденції розвитку і здобутки: документи і матеріали. Книга 2. Частина 2 : 1971–1991 / редкол.: О. С. Онищенко (гол. ред.) [та ін.]; упоряд.: О. С. Онищенко (наук. кер.

проекту), Л. М. Яременко, Г. В. Індиченко [та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства. Київ, 2018. 1136 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002170>.

10. Національна академія наук України. Персональний склад. 1918–2018: До 100-річчя Національної академії наук України / В. М. Палій, Ю. О. Храмов.; відпов. ред. В. Л. Богданов. Київ, 2018. 560 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://files.nas.gov.ua/Offices/Publications/BookContent/2018/190123113909414-463.pdf>.